

Ljiljana FIJAT¹

*UDK: 343.9.024:336.7
Bibliid 0025-8555, 65(2013)
Vol. LXV, br. 2, str. 185–204
Izvorni naučni rad
Jun 2013.
DOI: 10.2298/MEDJP1302205F*

PROBLEMATIKA PRANJA NOVCA – ODGOVORNOST FINANSIJSKIH INSTITUCIJA

APSTRAKT

Predmet ovog rada je jedan specifičan problem iz oblasti korporativnog upravljanja (banking management) – problematika pranja novca i odgovornost finansijskih institucija. Naime, početkom ovog veka svedoci smo uvećanja obima pranja novca na globalnom nivou. Velika sredstva koja se zarađuju pranjem novca urušavaju temeljna načela ekonomske aktivnosti. Takođe, pranje novca je izuzetna pretnja integritetu finansijskih institucija i onemogućava uspešno upravljanje istim. Osnovu problema predstavljaju siva ekonomija, ofšor (offshore) zemlje i njihove finansijske institucije, korupcija i alternativni sistemi slanja novca, pa se zbog toga naglašava njihov značaj. Sve ove aktivnosti dovode do generalne zloupotrebe finansijskih sistema. Razmotrena je povezanost pranja novca i finansiranja terorizma. Potrebe za finansiranjem terorista mogu se svrstati u direktne troškove povezane samim pojedinim operacijama i u šire organizacione troškove za razvoj i održavanje infrastrukture za organizacionu podršku i promovisanje ideologije određene terorističke organizacije. Pranje novca može biti upotrebljeno za obe oblasti terorističkih aktivnosti. Dati su i primeri zloupotreba od strane banaka koje su optužene za ove kriminalne radnje.

Ključne reči: pranje novca, finansijske institucije, siva ekonomija, ofšor, korupcija, havala, terorizam, banke, upotrebljivost, sankcije, kontrola.

¹ Dr Ljiljana Fijat, Vojvođanska banka a.d. Novi Sad, Novi Sad; Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad; E-mail: fijat.ljiljana@gmail.com.

UVOD

Početak ovog veka svedoci smo povećanja organizovanog kriminala u celom svetu. Ovo je usledilo zbog uvećanja obima pranja novca na nivou zemljine kugle, do tog stepena da iznenadni priliv kriminalnog kapitala u opticaju dovodi do neizbalansiranosti i nestabilnosti regionalnih ekonomija. Pranje novca se može posmatrati kao umnožitelj kriminalnih aktivnosti, dajući ekonomsku moć kriminalcima. Kao takvo, ono čini isplativim kriminal, zbog toga što omogućava prekršiocima da plasiraju dobit iz svojih kriminalnih dela. Prema Peteru J. Quirku (Peter J. Quirk) “postoji inficirana produkcija usled povređivanja zakona, jer kad je jedan aspekt zakona srušen, drugi će ići još lakše.”² Pranje novca je povezano sa kriminalnim aktivnostima koje ga stvaraju, jer omogućava nastavak kriminalnih radnji. Takođe, dok je borba protiv pranja novca bila veoma uspešna tokom devedesetih godina, a posebno posle 11. septembra 2001. godine, svetska finansijska kriza ugrožava efikasnost pravne i ekonomske politike na nivou država i povećava rizik od pranja novca i finansiranja terorizma.

Banke i druge finansijske organizacije mogu biti korišćene kao posrednici za transfer i deponovanje sredstava čiji je izvor u kriminalnim aktivnostima. Kriminalci i njihovi saradnici koriste finansijski sistem radi vršenja plaćanja ili prenosa sredstava sa jednog računa na drugi kako bi sakrili izvor i vlasnika korisnika tog novca. Poštovanje zakona, pravila i standarda pomaže da se održi reputacija banke i tako ispune očekivanja klijenata, tržišta i društva u celini.

PRANJE NOVCA I SIVA EKONOMIJA

Po definiciji siva ekonomija je ekonomija koja se u cilju izbegavanja poreskih obaveza povukla u senku. Siva ekonomija u najširem smislu predstavlja protivzakonitu privrednu delatnost usmerenu ka sticanju koristi u svoje ime i za svoj račun, a na štetu drugih pojedinaca, privrednih subjekata ili države. Siva ekonomija se javlja u mnogim oblastima, i to:

- a) oblast prometa roba i usluga,
- b) oblast platnog prometa,
- c) oblast kreditno-monetarnog sistema i bankarskog poslovanja,
- d) oblast rada i radnih odnosa,

2 Peter J. Quirk, “Money Laundering: Muddying the Macroeconomy”, *Finance & Development*, 34(1), 1997, p. 19.

- e) oblast građevinarstva, stambeno-komunalne delatnosti i prometa nepokretnosti,
- f) ostale oblasti.³

Uključivanjem nelegalno stečenih prihoda u legalne finansijske tokove, kao i legalizacijom opranog novca, organizovani kriminalitet prikriva pravu prirodu, poreklo i postojanje nelegalno stečenih sredstava iz sive ekonomije, čime se ozbiljno ugrožava efikasnost pravne i ekonomske politike na nivou države.

ZEMLJE PORESKOG RAJA (OFŠOR) I PRANJE NOVCA

Ofšor se sastoje od seta zakonskih propisa, koji obeležavaju stepene intenziteta prema kojima države primenjuju regulative, uključujući i poreski sistem. Ofšor je zakonska enklava koja se razlikuje od *on-shore* (u unutrašnjosti) zemlje, ne obavezno zbog svoje lokacije, već zato što one definišu neku teritoriju kao posebnu za aktivnosti u kojima država bira da izuzme neke ili sve svoje regulative ili takse. U tom smislu, ofšor signalizira dubok urez u život državnog sistema: ona ne označava ništa manje nego deljenje na dva dela zakonodavnog prostora u međuzavisno relativne prostore. Zbog navedenih karakteristika ofšor centri su potencijalne mete za perače novca. Potencijalno sumnjive transakcije su moguće kod ofšor država, a posebno kod nenadgledanih i slabo nadgledanih banaka na sledećim lokacijama: Kukova ostrva, Dominikanska Republika, Maršalska ostrva, Nauru, Niue, Sveti Vinsent i Grenadin, Palau i Vanuatu.

Prema Džon Vokerovom (John Walker) modelu sledeći kriterijumi čine finansijske centre atraktivne sa gledišta onih koji se bave pranjem novca: visoki GDP (bruto domaći proizvod po glavi stanovnika), zakon o bankarskoj tajni, stav vlade prema pranju novca, članstvo u Svetskoj organizaciji za međubankarsku finansijsku telekomunikaciju (*Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication-SWIFT*), odsudstvo konfliktnih situacija (gerilskih ratova) i odsudstvo korupcije.⁴ Prema drugim kriterijumima slabosti ofšor centara čine ih pogodnim za legalizaciju ili skrivanje nelegalno stečenih sredstava. Ofšor centre je teško okarakterisati imajući u vidu aktivnosti kojima se bave.

Likvidacija *Bank of Credit and Commerce International (BCCI)* banke uticala je na smanjenje ugleda mnogih ofšor centara. Glavni uzroci ovog problema su, prvo, činjenica da nacionalni regulatori (centralne banke,

3 Zvezdan Đurić, *Siva ekonomija i korupcija*, Ekonomski fakultet, Priština, 2003, str. 17-19.

4 John Walker, *Modelling Global Money Laundering Flows*, www.ozemail.com, 1998, 10/06/2010.

ministarstva finansija i dr.) mogu da deluju samo na sopstvenoj teritoriji i drugo, postojanje finansijskih centara sa slabijom opreznosnom (*prudential*) kontrolom i primenom zakonskih propisa, što je često vezano za striktno poštovanje propisa o tajnosti u bankarskom poslovanju.

Finansijsko-akciona radna grupa (*The Financial Action Task Force on Money Laundering-FATF*) je još krajem devedesetih godina uspostavila radni skup za nekooperativne države i teritorije (*Non-Cooperative Countries or Territories-NCCTs*), među kojima su bili i neki finansijski ošfor centri. Zadatak ovog radnog skupa bio je da razvija strategiju postupanja prema nekooperativnim državama i teritorijama. FATF je formulisao dvadeset i pet kriterijuma kojim je identifikovao štetna pravila i prakse u međunarodnoj borbi protiv pranja novca.⁵ Na osnovu navedenih kriterijuma u junu mesecu 2000. godine izrađena je crna lista petnaest jurisdikcija u kojima su uočeni problemi, i to: Bahami, Kajmanska ostrva, Kukova ostrva, Dominikanska Republika, Izrael, Lebanon, Lihtenštajn, Maršalska ostrva, Nauru, Niue, Panama, Filipini, Rusija, Sveti Kits i Nevis, Sveti Vinsent i Grenadin. FATF je 2001. godine kao nove nekooperativne zemlje identifikovao Granadu, Ukrajinu, Egipat, Gvatemalu, Mađarsku, Indoneziju, Mianmar i Nigeriju.

Od svih država je zatraženo da pokriju „rupe” u finansijskim propisima i otklone prepreke za sprovođenje sprečavanja pranja novca. Sve 23 jurisdikcije koje su bile na listi kao ne-kooperativne zemlje i teritorije u 2000. i 2001. godini, nisu više na listi, s obzirom na značajan napredak u sprovođenju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Shodno dinamici usaglašavanja sa preporukama FATF (pre svega donošenjem zakona i propisa, a poseban značaj pridaje se relevantnim aspektima krivičnog zakona, finansijskoj superviziji, identifikaciji klijenata, prijavljivanju sumnjivih transakcija i međunarodnoj saradnji) i stvarnom efikasnom sprovođenju potrebnih promena, nekooperativne zemlje i teritorije su brisane sa liste sa određenom dinamikom (FATF je kao poslednju nekooperativnu zemlju brisao Niue 23. oktobra 2006. godine).

Prema Vilijam Gilmoru (William C. Gilmor) kriterijumi koji su korišćeni za ocenjivanje država i teritorija uključenih u *NCCT* proces bili su egzaktniji od onih pri davanju punog članstva u *FATF* Argentini, Brazilu i Meksiku 2000. godine i Južnoj Africi i Ruskoj Federaciji 2003. godine, što govori o kontroverzности *NCCT* procesa (i što se najbolje ilustruje prelaskom Ruske

5 Financial Action Task Force, *Report on Non-Cooperative Countries and Territories*, www.fatf-gafi.org, 2000, 4/03/2009.

Federacije iz NCCT u člana FATF-a).⁶ Međutim, ova inicijativa je rezultirala značajnim napretkom u jačanju režima i prakse protiv pranja novca.⁷

Juna 2012. godine FATF je pozvao svoje članove i ostale organe da primenjuju kontra-mere zaštite međunarodnog finansijskog sistema od tekućeg i značajnog pranja novca i finansiranja terorizma i rizika koji proizilaze iz jurisdikcija Irana i DNR Koreje.⁸ Zemlje koje nisu postigle značajan napredak u sprečavanju ovih ilegalnih aktivnosti su: Kuba, Bolivija, Etiopija, Gana, Indonezija, Kenija, Mianmar, Nigerija, Pakistan, Sao Tome i Prinsipe, Sri Lanka, Sirija, Tanzanija, Tajland i Turska.⁹

Sve veći problem ofšor zona i šteta koju nanose globalnoj ekonomiji istaknuti su u kontekstu globalne finansijske krize još novembra 2008. godine.¹⁰ Shodno zaključcima sa samita međunarodnih organizacija i predstavnika 20 najrazvijenijih zemalja (G20), uvode se nova pravila za ofšor zemlje.¹¹ Biće sačinjene takozvane crne i sive liste, u okviru kojih će se evidentirati države koje ne saraduju u borbi protiv izbegavanja poreza. Poseban spisak vodiće se za one države koje finansiraju terorizam pranjem novca. Za kontrolu je, između ostalih zadužena Organizacija za ekonomsku saradnju (*Organisation for Economic Cooperation and Development-OECD*). Takođe, u Evropskoj uniji (*European*

6 William C. Gilmor, *Priljavi novac. Razvoj međunarodnih mera za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma*, PLUS, Beograd, 2008, str. 146. i 147.

7 FATF je 28. februara 2008. godine objavio spisak sledećih zemalja koje ne saraduju sa FATF-om: Uzbekistan, Iran, Pakistan, Turkmenistan i Sao Tome i Principe. U februaru i oktobu mesecu iste godine FATF je izdao saopštenje o napretku u pogledu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u severnom delu Kipra, a u međuvremenu je zemljama koje ne saraduju sa FATF pridodat i Azerbejdžan.

8 Iran i DNR Koreja se nalaze na Crnoj listi zemalja koje ne primenjuju međunarodne standarde iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma koji su na nivou standarda Evropske unije ili viši.

9 Financial Action Task Force, *Public Statement 16. February 2012*, www.fatf-gafi.org, 15/12/2012.

10 Videti: Međunarodni centar za novinare (ICFJ) i Rumunski centar za istraživačko novinarstvo (CRJI): „*Follow the money, A Digital Guide for Tracking Corruption*“, Mediacentar Online. Kao primer zemalja koje nude uslugu skrivanja pravog vlasništva navode se Austrija, Švajcarska, SAD, Panama, Liberija. Prvenstvena uloga ovih preduzeća je izbegavanje plaćanja poreza, ali i pranje novca čiji je izvor u kriminalnim aktivnostima.

11 Samit je održan u aprilu 2009. godine u Londonu. Na sastanku ministara finansija i guvernera centralnih banaka G20, vođenom februara 2012. godine u Meksiko Sitiju, napomenuto je da se od OECD i FATF očekuje unapređenje međugagencijske saradnje u borbi protiv nelegalnih aktivnosti.

Union-EU) predlaže se da se nacionalizuju banke koje su pogođene krizom, a koje će biti deo projekta nazvanog „loše banke” (*bad banks*) kako bi se upravljalo takozvanom „toksičnom imovinom po bankarsko tržište”, jer se menjanjem lokacije kapitala menja i koncepcija banaka.

KORUPCIJA I PRANJE NOVCA

Korupcija se najčešće prepoznaje u sledećim oblastima: privredi, politici, državnoj upravi i javnim službama. Ukoliko kartel perača novca uspe da pridobije značajne delove privrede, oni bi mogli takođe dalje pokušati da povećaju svoju političku kontrolu, kao sredstvo za naredne ciljeve i obezbeđenje da vlast neće uvesti striktnu kontrolu u borbi protiv pranja novca. Ovi ciljevi mogu biti postignuti putem korupcije ili čak šurovanja sa nacionalnim izborima, koji bi mogli imati uticaja na sam program demokratskog procesa. Ernesto Samper, kolumbijski predsednik, optužen je da je tokom izborne kampanje primao velike novčane iznose od narko mafije. Takođe, u Meksiku je otkriveno da je Raul Salinas, brat bivšeg predsednika Meksika Karlosa Salinasa (Carlos Salinas), imao na računima stranih banaka 120 miliona američkih dolara.

Korupcija se meri na skali od 0 do 10. Situacija u pogledu korupcije je gora što je bliže indeksu 0, a prognoza je bolja što je bliža indeksu 10. Na osnovu anketa stručnjaka *Transparency International*, koji ocenjuju korupciju u javnom sektoru, među onima sa najmanjim stepenom korupcije u 182 zemlje 2011. godine su države koje imaju najviši indeks korupcije, i to: Novi Zeland (9,5), Danska i Finska (9,4) i Švedska (9,3). Najkorumpiranije zemlje su zemlje sa najnižim indeksom korupcije, i to: Somalija i Severna Koreja sa indeksom 1,0, a neznatno viši indeks imaju Mianmar i Avganistan (1,5), dok Uzbekistan, Turkmenistan i Sudan imaju indeks 1,6.¹²

Godine 2012. rangirano je 176 država ili teritorija. Od bivših jugoslovenskih republika najmanja korupcija je u Republici Sloveniji (koja se nalazi na 37. mestu sa rezultatom 6,1), a najveća u Republici Srbiji, koja se sa ocenom 3,9 nalazi na 80. mestu.

12 Pored *Transparency International*, nevladine organizacije koje imaju važnu ulogu u izveštavanju o globalnoj korupciji su: *Global Integrity* i *World Justice Project's Rule of Law Index*; *Global Witness*; *Global Financial Integrity*. Takođe, svi podležu praćenju od strane Grupe Saveta za borbu protiv korupcije (*Group of States against Corruption-GRECO*), koja je osnovana 1999. godine kao mehanizam međusobne procene i pritiska. Grupu GRECO trenutno čine sve države članice Saveta Evrope, njih 47, Belorusija i Sjedinjene Američke Države.

Pranje novca podstiče korupciju, ne samo u finansijskim institucijama, već i u celom privrednom sistemu. Prvo, ono utiče na finansijske institucije kroz koje se obavlja kriminalno prosleđivanje.¹³ Pranje novca ne treba samo finansijske institucije, već i pravnike i javne beležnike koji saraduju. Ove institucije i profesije postaju podložne korupciji od strane perača novca, koji žele da se dalje infiltriraju i dobiju podršku na određenom tržištu. Aktivnosti u vezi sa pranjem novca mogu korumpirati finansijski sistem i podriti upravljanje bankama. Kada jednom upravnicu banaka postanu korumpirani sa izvesnom sumom novca uključenog u pranje, ni jedno drugo tržište ne može biti uvedeno u operaciona područja, osim onih koja se direktno odnose na pranje novca, što kreira rizike za bezbednost i solventnost banaka.¹⁴

Uticao korupcije nije ograničen samo na finansijski sektor. Kad se jednom perači novca infiltriraju u određenu ekonomiju, oni će dalje investirati ili potkupljivati javne službenike u nameri da steknu kontrolu nad širokim sektorom privrede.¹⁵

“Pranjem novca i korupcijom koja je njegova česta propratna pojava stvara se opasna pretnja državnoj suverenosti, autoritetu državne vlasti, narušavanju demokratskih vrednosti i javnih ustanova, te uveliko šteti nacionalnoj privredi“.¹⁶ Korupcija je tesno povezana sa drugim oblicima kriminala uključujući i finansiranje terorizma. Zbog pretnji koju korupcija predstavlja za stabilnost i bezbednost društva, Ujedinjene nacije su 29. septembra 2003. godine donele Konvenciju protiv korupcije, koja je usvojena u Njujorku 31. oktobra 2003. godine.¹⁷ Korupcija i pranje novca često se odvijaju korišćenjem

13 Brent L. Bartlett, “The negative effects of money laundering on economic development“, *Platypus Magazine*, 77, 2002, p. 2.

14 Peter Alldridge, “The Moral Limits of the Crime of Money Laundering“, *Buffalo Criminal Law Review*, 5(1), 2002, p. 308.

15 *Ibid.*

16 Predrag Bejaković, *Pranje novca*, http://www.ijf.hr/pojmovnik/pranje_novca.htm, 2007, 06/05/2010. Prema istraživanju javnosti širom sveta, koje je vršio *Transsparency International* 2004. godine, na listi najkorumpiranijih institucija su političke partije, parlament, policija i sudstvo. Na skali od 1 (nekorumpiranost) do 5 (ekstremna korumpiranost) političkim partijama je dodeljena ocena 4. Prema istraživanju TNS „Medijum galup“, u kome je učestvovalo 1.000 građana, najkorumpiraniji sektori u našoj zemlji su političke partije, zdravstvo, pravosuđe, parlament, privatni sektor, policija. Svaki drugi građanin smatra da korupcija veoma utiče na politički život, a nešto više od trećine ispitanika smatra da korupcija ima dosta uticaja na poslovno okruženje.

17 Državna zajednica Srbija i Crna Gora potvrdila je ovu konvenciju Zakonom o ratifikovanju konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije, „Službeni list SCG-Međunarodni ugovori“, br. 12/2005.

finansijskih sistema i u velikim, međunarodnim operacijama. Međunarodna iskustva pokazuju da je pranje novca u građevinskoj industriji posebno prisutno u administrativnim i industrijskim centrima ka kojima migriraju stanovnici iz unutrašnjosti. Građevinske firme mogu unajmljivati imigrante kako bi zaobišle plaćanje poreza i doprinosa, čime smanjuju troškove i povećavaju konkurentnost, a deluju stimulatивно i na trgovinu ljudima.

Godine 2009. G20 su pozvale FATF da pomogne otkrivanju i sprečavanju prihoda od korupcije postavljanjem radnih prioriteta koji će ojačati standarde dužne pažnje prema klijentima, stvarnom vlasništvu i transparentnosti. Namera G20 izgrađena je oko tri postavke:

- 1) zajednički pristup izgradnji efikasnog globalnog anti-korupcijskog režima, čija se načela nalaze u odredbama Konvencije protiv korupcije,
- 2) specifične obaveze koje će pokazati kolektivno vođstvo preduzimanjem postupaka na visoko prioriternim područjima koja utiču na ekonomije,
- 3) posvećenost direktnom učešću privatnog sektora u razvoju i implementaciji inovativnih i kooperativnih praksi koje će podržati čisto poslovno okruženje.

G20 je objavio opsežan anti-korupcijski plan delovanja kao aneks Izjavi u Seulu 2010. godine i kao deo širokog plana za borbu protiv korupcije, te je još jednom zatražio od FATF da nastavi naglašavati njihov plan.

HAVALA/NEFORMALNI SISTEMI I PRANJE NOVCA

Neformalni sistemi za prenos novca *fei-ch'ien* (Kina), *hui kuan* (Hong Kong), *hundi* (Indija), *hawala* (Srednji Istok), *padala* (Filipini) i *phei kwan* (Tajland) razvili su se kako bi omogućili novčanu olakšicu trgovine među udaljenim regijama u vreme pre prodora konvencionalni bankovnih instrumenata.¹⁸ Nazivaju se i alternativni sistemi za doznake ili podzemni (paralelni) sistemi. Često su povezani sa posebnim geografskim regionima, pa se stoga i opisuju raznim specifičnim izrazima. Najpoznatiji su *hawala/hundi*¹⁹ ili jugoazijski

18 International Monetary Fund, *Informal Funds Transfer Systems An Analysis of the Informal Hawala System*, Washington, 2003, p. 6.- na arapskom "hawala" jednostavno znači prenos. *Informal hawala system*–, „neslužben hawala sistem” je mehanizam prenosa (transfera) novca koji postoje u odsudstvu, ili su paralelni sa konvencionalnim bankarskim kanalima.

19 U Britanskoj enciklopediji se reč *hundi* poistovećuje sa "finansijama", kao i *hundi* sa "novčanicama za razmenjivanje". Cilj i *hawala* i *hundi* je zaobilazjenje zvaničnih bankarskih usluga, pa ove reči neki poistovećuju (*Britannica Online Encyclopedia*, www.britannica.com/EBchecked/topic/276476/hundi).

sistem, kineski ili istočnoazijski sistem i crno devizno tržište pezosa.²⁰ Istorijski koreni ovih sistema sežu duboko u prošlost. Širenju su doprineli imigracioni tokovi na svetskom nivou, pa često služe za obavljanje primarnih finansijskih usluga mnogih imigracionih zajednica. Navedeni sistemi se generalno baziraju na specifičnim istorijskim, kulturnim i etičkim faktorima, a u većini su tradicionalni načini prenosa novca koji su prethodili legalnim bankarskim sistemima u današnjem obliku. Osnovne karakteristike ovih sistema su brzina, niska cena, kulturološke pogodnosti, pouzdanost, svestranost i potencijalna anonimnost. Kao i kod korespondenskog bankarstva, ovde nema fizičkog kretanja novca. Sam termin neformalni, odnosno alternativni sistem, često se koristi za označavanje onoga što se naziva „paralelni” ili „podzemni” bankarski sistem. Ovi izrazi su povezani sa kretanjem prihoda od legalnih aktivnosti, ali i kretanjem prihoda od narkotika, krijumčarenja i kršenja carinskih i drugih propisa. Havala neformalni sistemi (*Informal hawala systems-IFT*) su tipični u jurisdikcijama gde je formalan bankarski sektor odsutan, ili oslabljen, ili gde postoje značajni poremećaji u platnim sistemima kao što su devize i druga finansijska tržišta. Uopšteno, osim za slučajeve gde svrha upotrebe neformalnog sektora je ilegalne ili kriminalne prirode, porast neslužbenih transfera je u negativnoj korelaciji sa stepenom razvoja i liberalizacijom formalnog finansijskog sektora.

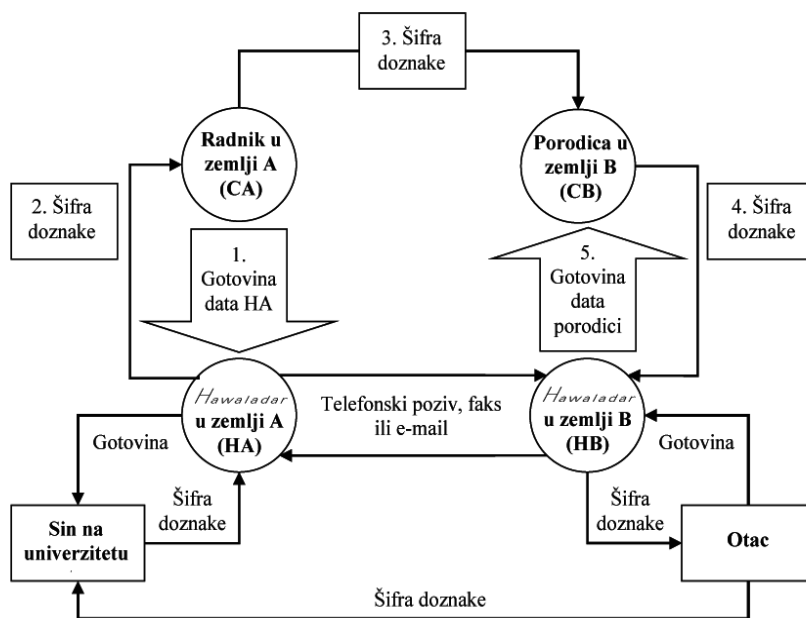
Ovi zločini nisu novi i zakon privodi agencije koje su duže vreme zainteresovane u vezi neslužbenih finansijskih mehanizama.

Glavna razlika između havala sistema i formalnih institucija je da ispostava preko havala posrednika obično ostaje van formalno operacionih kanala koji su regulisani od strane nacionalnih vlasti. Pošto su havala transakcije nezabeležene u nacionalnim izveštajima i drugim statistikama, podaci dostupni osiguranicima ne nude sveobuhvatan i tačan opis ekonomske i novčane situacije zemlje i ograničavaju efektivnost svoje politike. Zatim, havala operatori nisu oporezovani. Zvanični pregled havala transakcija ne postoji. Te transakcije mogu uključiti i krijumčarenje roba i usluga, pa se vlada takođe izlaže gubicima na carini i troškovima prihoda.

Potencijalna anonimnost koja karakteriše ove sisteme predstavlja rizik pranja novca, finansiranja terorizma i drugih stvari koje su u suprotnosti sa zakonom.

20 Financial Action Taks Force, *Report on Money Laundering Typologies for 1999-2000*, Paris, www.fatf-gafi.org, p. 7: “Kao alternativni sistemi doznaka navodi se i sistem doznaka za slanje novca iz Nemačke koje koristi jugoslovenska i turska emigrantska populacija.”

Slika 1. Prototip neformalne Hawala transakcije²¹

Sistem funkcioniše preko pojedinačnih havala operatera koji prikupljaju i distribuiraju sredstva. Hawala transakcija sadrži finansijske transfere koji su napravljeni po principima ili kupaca, CA i CB lociranim u zemljama A i B, odnosno preko havala uslužnih dobavljača u njihovim zemljama. Ovi dobavljači, imenovani havaldari HA i HB rade van formalnog finansijskog sektora, bez obzira na korist ili svrhu transakcije, doznaku ili udaljenost zemlje.

Slika prikazuje balans promena koje proizilaze iz havala doznake za remitanta (pošiljaoca), primaoca i posrednike. Remitant u zemlji A isplaćuje, pretpostavljeno da je u američkim dolarima, havalderu u istoj zemlji, tražeci ekvivalentnu vrednost u lokalnoj valuti zemlje da bude poslana, recimo, njegovoj porodici u zemlji B.

Na ovom nivou transakcije uplatilac isplaćuje dolare i vrednost im pada. Na drugom kraju, primaoci primaju isporuku lokalne valute i neto vrednost raste prema tome. Tražena transakcija se stavlja na predlog saopštenjem od

21 International Monetary Fund, *Informal Funds Transfer Systems an Analysis of the Informal Hawala System*, Washington, loc. cit., p. 7.

posrednika u zemlji A onom u B, uz dogovor na koji način će primalac biti identifikovan.

U biti, HB je napravio zajam HA-u. U slučajevima kada računi operatera nisu izravnati, oni se poravnavaju recipročnim doznakama, manipulacijama sa trgovinskim fakturama ili preko redovnih bankarskih kanala. Radi maskiranja nezakonitih delatnosti, operateri se najčešće bave i nekom legalnom poslovnom aktivnošću.

Ima podataka koji sugeriraju da ovi neformalni sistemi mogu zaista da sadrže velike sume novca. Holandski stručnjaci procenjuju da je između 50 i 500 podzemnih bankara aktivno u Holandiji.²²

Visoke cene transakcija, duga odlaganja u ispostavi remisije novca, kontrole prometa, preterane birokratske politike i procedure za jednostavan transfer novca u formalnim su glavne stimulacije za egzistenciju neformalnog finansijskog sistema. Sve dok postoje navedeni razlozi, havala i drugi IFT sistemi će i dalje postojati. Formalni sistemi treba da prihvate svoje nedostatke i unaprede konkurentnost. Takođe, u većini zemalja gde IFT sistemi postoje uz funkcionisanje konvencionalnih bankarskih sektora, preporučuje se da havala dileri budu registrovani. Imajući u vidu skorašnje pojave da oni koji peru novac i terorističke grupe koriste IFT-sisteme, broj nacionalnih i regulatornih poteza da se reguliše njihova aktivnost se povećava.

POVEZANOST PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Terorizam ima danas mnogo veće međunarodne posledice zbog tržišnih međupovezanosti i uznapredovalih tehnoloških mogućnosti terorista. Potrebe za finansiranjem terorista mogu se svrstati u dve osnovne oblasti: 1) finansiranje terorističkih operacija, kao što su direktni troškovi povezani samim pojedinim operacijama i 2) širi organizacioni troškovi za razvoj i održavanje infrastrukture za organizacionu podršku i promovisanje ideologije određene terorističke organizacije. Pranje novca može biti upotrebljeno za obe oblasti terorističkih aktivnosti. Direktni troškovi izvršenja terorističkih napada često su veoma mali u poređenju sa štetom koju ti napadi prouzrokuju.

²² Donato Masciandaro, Elod Takats, Brigitte Unger, *Black Finance. The Economics of Money Laundering*, Edward Elgar Publishing Limited, UK&USA, 2007, pp. 142–143.

Tabela 1.: Direktni troškovi nekih terorističkih napada²³

Napad	Datum napada	Procenjeni troškovi
Napad na londonski transportni sistem	07. juli 2005.	GBP 8.000,00
Napad na voz u Madridu	11. mart 2004.	USD 10.000,00
Bombaški napad u Istambulu	15. i 20. novembar 2003.	USD 40.000,00
Napad na hotel Meriot u Džakarti	5. avgust 2003.	USD 30 000,00
Bombaški napad na Baliju	12. oktobar 2002.	USD 50 000,00
Napad na američki brod Kol	12. oktobar 2000.	USD 10 000,00
Napad na ambasadu SAD u Africi	7. avgusta 1998.	USD 50 000,00

Poreklo terorističkog imetka može se pripisati sledećim izvorima finansiranja: poslovi s drogom, donacijama ili plaćanjima vlada, klasnim kriminalnim aktivnostima (ucenom i naročito kidnapovanjem) i nepoznatog porekla. Talibani su, na primer, profitirali od transportovanja opijuma i opozivanja trgovine drogom u području kontrole, a ovi fondovi su odmah iskorišćeni za podršku terorističke organizacije poput Al-Kaide.

Generalno govoreći, terorističke organizacije prikupljaju novac kriminalnom aktivnošću, preko države sponzora, kao i aktivnostima u propalim državama i drugim utočištima. Obično je novac od droge korišćen za finansiranje terorizma, a prethodno je opran. Većina eksperata se slaže da prodaja i trgovina drogom omogućuju veliki finansijski doprinos za terorističke organizacije.

Vrlo često terorizam je finansiran, ne samo od ilegalno poteklih fondova, takođe i iz legalnih izvora, uključujući zloupotrebu dobrotvornih entiteta ili legalnih kompanija i samofinansiranjem. Simpatizeri, prijateljske vlade i isto tako nesumnjivi dobrotvori obezbeđuju fondove ovih klanova. Finansiranje terorizma sa čistim novcem upliće proces sasvim različit od pranja novca: novac se prlja (obrnuto pranju novca). U takvom slučaju fondovi nisu proistekli od kriminalnih radnji, već na suprot tome, novac je čist i treba da se odvoji od originalnih izvora, zato što će biti upotrebljen za kriminalni cilj (na primer terorizam). U ovoj situaciji postoji, baš

23 Financial Action Task Force: *Finansiranje terorizma*, radni prevod za potrebe obuke, dostupno na www.apml.org.rs, str. 7, 25/02/2011.

u slučaju pranja novca, namera prikrivanja, koja je potrebna da se finansijski tokovi od njegovog izvora i destinacije ne otkriju da su u cilju terorizma. “Novac koji se zaprlja može takođe da izvrši ilegalnu monetarnu funkciju, odgovarajući zahtevu za pokrićem od strane izraženih pojedinaca ili grupa koje su planirale da izvrše kriminalne radnje terorizma”.²⁴

Postoje tri glavna metoda koje teroristi koriste za transfer novca ili vrednosti. Prvi metod je korišćenje finansijskog sistema, drugi fizički transport novca (na primer korišćenjem kurira za prenos gotovine), a treći je putem međunarodnog trgovinskog sistema.

Često terorističke organizacije zloupotrebljavaju alternativne sisteme za slanje novca, dobrotvorne organizacije, ili druge primamljive entitete, kako bi kamuflirale upotrebu ova tri metoda za transfer vrednosti. Zloupotreba dobrotvornih organizacija od strane terorista podrazumeva i obavljanje legitimnih transakcija kako bi se maskirala gotovina namenjena teroristima koja se prebacuje na isto odredište, kao i široka eksploatacija dobrotvornog sektora od strane dobrotvornih organizacija koje su povezane sa terorističkim organizacijama.

Tabela 2. Odnos pranja novca i finansiranja terorizma²⁵

	Pranje Novca	Finansiranje terorizma
Motiv	Profit	Ideologija
Izvori sredstava	Kriminalna aktivnost	Samofinansiranje ili prikupljanje sredstava
Način	Zvaničan finansijski sistem	Nezvanični finansijski sistem (Keš kuriri ili havala)
Fokusirati se na	Sumnjive transakcije	Sumnjive odnose
Iznosi transakcija	Veliki iznosi	Mali iznosi novca ispod propisanog limita
Finansijska aktivnost	Kompleksna	Ne postoji prepoznatljiv model aktivnosti
Tokovi novca	Cirkularni	Linearni
Cilj	Pronaći vlasnika	Pronaći teroristu

24 Donato Masciandaro, *Global Financial Crime: Terrorism, Money Laundering and Offshore Centres*, Ashgate Pub Ltd, Burlington, VT, USA:ISPI, 2004, p. 131.

25 National bank of Greece, Atina (prezentacija).

Do 11. septembra 2001. godine, tj. do terorističkih napada na Njujork, Vašington i Pensilvaniju međunarodne terorističke inicijative su se vrlo sporo razvijale. Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma doneta je 09. decembra 1999. godine,²⁶ a posle 11. septembra pitanje terorizma zauzima centralno mesto u dnevnom redu specijalističkih tela nadležnih za finansijski kriminal. Načelni okvir borbe protiv terorizma, uz donete rezolucije o terorizmu, predstavlja usvajanje Opšte rezolucije o međunarodnom terorizmu, kojom se zahteva zamrzavanje finansijska lica osumnjičenih da su teroristi.

UPOTREBLJIVOST BANAKA ZA PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

Prljav novac se mora legalizovati. Ilegalna sredstva se transferišu prolaskom kroz račune tzv. ofšor kompanija, banaka, investicionih fondova, na tržištu hartija od vrednosti, kroz korespondentske račune... U legalizaciji prljavog novca koriste se i usluge međunarodnih finansijskih centara (*International financial centers-IFCs*) poput Londona, Njujorka ili Tokija, pri čemu su London i Njujork i najpoznatiji ofšor centri.²⁷ Ranjivost finansijskog sektora nije u nedostatku ili slabosti zakonske regulative, već u tome što se ona ne primenjuje.

Poreske rajeve koriste tri tipa finansijskih institucija:

- Banke koje su neznatno prisutne na području pod tom jurisdikcijom. Često se bave nedozvoljenim aktivnostima. Od podataka imaju samo mejlboks adresu.
- Banke koje imaju svoje podružnice u ofšor zemljama, koje često nose imena tih poznatih banaka, ali pravno imaju svoj poseban subjektivitet. Koriste se za legalne i nezakonite aktivnosti.
- Ofšor banke koje su rasprostranjene i njima se adekvatno upravlja na pravnom području na kome su i osnovane (pretežno u Latinskoj Americi i na Karipskim ostrvima).²⁸

26 SR Jugoslavija je ovu konvenciju ratifikovala donošenjem Zakona o potvrđivanju Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma ("Službeni list SRJ-Međunarodni ugovori", br. 7/02).

27 I u najrazvijenijim zemljama se često mogu naći uslovi poslovanja identični onima kakvi su u poreskim rajeovima. Tako, npr, u Velikoj Britaniji je izuzetno lako osnovati kompaniju, čak i bez ozbiljne provere identiteta od strane državnog registra. Isto tako je moguće koristiti akcije koje glase na donosioca na osnovu čl. 779 Zakona o privrednim društvima (Đorđe Popov, „Neke karakteristike ofšor poslovanja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, Novi Sad, 1/2011, scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0550-2179/.../0550-21791101039P.pdf, 2011, 21/03/2013).

28 *Ibid.*

Najpoznatiji slučaj duge istorije prevara, pranja novca i nezakonitog poslovanja je BCCI. Banka je bila poznata i kao “banka kokaina i međunarodnog kriminala”. U delokrugu poslova ove banke vezanog za pranje novca bili su i krijumčarenje oružja, terorističke aktivnosti, multimilionska korupcija, prevare. Klijenti banke bili su neki od vodećih svetskih kriminalaca. Procenjuje se da je BCCI oprala oko 32 miliona dolara u korist generala Norijege (Noriega), koji je bio klijent banke u periodu od 1985. do 1987. godine. Oko 530 hiljada štediša širom sveta izgubilo je svoj novac. Banka je zbog protivzakonitog delovanja osuđena da plati kaznu od 15,3 miliona dolara i uskoro je potpuno prestala poslovati. U vezi sa slučajem BCCI postoje predlozi da se uvede stalno regulatorno telo koje bi vršilo međunarodni monitoring banaka koje posluju preko mnogih granica i gde nacionalna kontrola ne može biti dovoljna da zaštiti investitore”²⁹

Zbog sistematske manjkavosti sprečavanja pranja novca predmet istraga vlade Sjedinjenih Američkih Država u 2003. godini bila je *Riggs* banka sa sedištem u Vašingtonu. Otkriveno je da je *Riggs* imao oko 30 računa za vladu Ekvatorske Gvineje, visoke funkcionere i članove njihovih porodica i da je pomogao predsedniku Ekvatorske Gvineje, Teodoru Obijangu Nguemi Mbasagou (Teodoro Obiang Nguema Mbasago) u osnivanju *Otong S.A.*, jedne *SHALL*-ove korporacije u 1999. godini, kao i da je prebačeno 11,5 miliona dolara sa raznih računa na *Otong* kroz šest velikih transakcija gotovine. U banci je, takođe, prebačeno milion dolara sa računa koji je držala vlada Ekvatorske Gvineje na privatnu investicionu kompaniju, čiji je vlasnik bio rođak upravnika banke. Zbog svega navedenog *Riggs* banka je proglašena krivom u Okružnom sudu Sjedinjenih Država 2005. godine i određena joj je globa od 16 miliona dolara zbog neusaglašenosti sa AML zahtevima. Kao direktna posledica istrage protiv *Riggsa* otkriveno je prikrivanje sredstava čileanskog diktatora Augusta Pinočea (Augusto Pinoche) u *Banco de Chile*. Otkriveni su veliki transferi novca sa i na Pinočeove *Riggs*ove račune kod ekspozitura *Banco de Chile* u Njujorku i Majamiju. *Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN)* je od *Banco de Chile* zatražio da podnese “Akcioni plan” u roku od 90 dana i da se uskladi sa AML zahtevima.

Politički izložena lica se smatraju jednom od najrizičnijih kategorija klijenata u svrhe pranja novca. Ova lica imaju pristup značajnim javnim sredstvima i znanje i sposobnost da kontrolišu javna preduzeća, proračune, i ugovore. Ona su i najvidljiviji simbol efekta korupcije. Primera radi, politički izloženo lice iz jedne zapadnoafričke zemlje (čijih 77% populacije živi u siromaštvu, ali zemlje s

²⁹ Više u vezi sa slučajem BCCI i ovim predlogom videti na sajtu: www.postdiploma.me/files/1264584188.doc, 15/03/2012.

prihodom po glavi stanovnika rangiranog kao jedan od najvećih na svetu), troši milione na svoj luksuz, uključujući desetine egzotičnih automobila. Ovakav vid trošenja predstavlja najvidljiviji simbol efekta korupcije. U slučaju Pinočea, banka mu je 1996. i 1998. godine pomogla da osnuje inostrane korporacije paravane i jedan trust, čak i nakon što je španski sud podneo detaljnu optužnicu protiv njega za zločine protiv čovečnosti i izdao naredbu za zamrzavanje sredstava širom sveta.³⁰

Istragom vlade u *Arab Bank* o ulozi banke u skupljanju dobrovoljnih priloga za Muslimane, koji su mogli završiti u terorističkim organizacijama, utvrđeno je da je ekspozitura banke u Njujorku sprovela veliki broj telegrafskih doznaka u ime drugih banaka koje su transferisale sredstva u Saudijsku Arabiju, a naročito na teritoriju Palestine. Banka je 2005. godine platila kaznu u iznosu od 24 miliona američkih dolara zbog “nesigurne i neadekvatne prakse” u vezi sa prozopozicijama *BSA* (Zakona o bančinoj tajni, SAD), ali je i objavila saopštenje u vezi sa kritikom povodom procene o sprovođenju propisa.

Najveća evropska banka *HSBC Holdings* (koja ima više od 7.000 podružnica u 80 svetskih zemalja, a 2011. godine je ostvarila profit od 22 milijarde dolara) optužena je za prenos milijardi dolara u ime država kao što su Iran, Libija, Sudan, Burma i Kuba, koje su pod sankcijama, te za transfer novca meksičkih narkokartela i sumnjivog novca sa Kajmanskih ostrva, iz Saudijske Arabije i Sirije kroz američki finansijski sistem. Veruje se da su sredstva i bankarske usluge omogućene određenim bankama u Saudijskoj Arabiji i Bangladešu korišćena za finansiranje Al-Kaide i drugih terorističkih grupa. Ova finansijska institucija je priznala da je loše kontrolisala pranje novca i da je kršila Akt bankarske tajne i Akt trgovine sa neprijateljem, te je u okviru poravnjanja sa američkim vlastima platila kaznu od 1,9 milijardi dolara.

Banka *Standard Chartered (SCB)*, sa sedištem u Velikoj Britaniji, nagodila se platiti više od tristo miliona dolara zbog kršenja sankcija nametnutih Iranu, Burmi, Libiji i Sudanu. Kako tvrde regulatori Sjedinjenih Američkih Država, kršenje sankcija vršeno je u periodu od 2001. do 2010. godine. Ova banka je vršila transfere američkih dolara primarno iz Irana, a onda i iz Sudana, te je vlastima SAD-a pri tome prikivala ključne informacije koje bi razotkrile odakle novac dolazi. Banka je skoro deset godina u zaveri s iranskom vladom prikivala

30 Da ne bi došlo do kompromitovanja banaka i ostalih finansijskih institucija kriminalnim elementima, u Preporuci 23 FATF traži se da regulatori preduzmu neophodne zakonske ili regulativne mere da spreče „kriminalce ili njihove saradnike da budu vlasnici ili pravni uživaoci značajnog dela ili većinskog vlasništva u finansijskim institucijama, ili da budu na rukovodećoj funkciji“.

od regulatora 60.000 transakcija u iznosu od najmanje 250 milijardi dolara, od čega je SCB zaradila više od milion dolara.³¹

Sve ove banke suočile su se sa velikim kaznama i nalaze se pod mikroskopom regulatora. U slučaju globalne krize bankrot *Lehman Brothers-a* urušio je uverenje da su velike institucije isuviše značajne da bi mogle propasti. Ali, u slučaju HSBC procenjeno je da bi kaznena prijava protiv ove banke mogla destabilizovati najveće finansijsko tržište, te su čelni ljudi HSBC-a izbegli sudski progon. Andre Belej (Andre Bailey), izvršni direktor regulatorne bonitetne agencije *Prudential Regulation Authority*, s tim u vezi je izjavio da je “kazneni progon velike finansijske institucije teško pitanje, te da su takve banke isuviše važne da bi se odvukle na sud”.³²

Međunarodnim standardima i nacionalnom regulativom za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, banke i druge finansijske organizacije su identifikovane kao najvažniji izvor informacija o pranju novca, finansiranju terorizma i drugim oblicima finansijskog kriminala. Zaposleni u bankama su dužni da se pridržavaju zakona i postupaju časno i sa visokim moralnim integritetom visokih standarda. Ali, poštovanje etičkih principa ne donosi uvek značajne prednosti u odnosu na konkurenciju, pa dešavanja u ekonomiji nisu uvek moralna. S druge strane, postoje primeri da međunarodna zajednica ne sankcioniše adekvatno neetička ponašanja učesnika na finansijskom tržištu.

Promene u tranzicionim državama obuhvatile su brojna područja privrednog i društvenog života. Jedna od najznačajnijih u zemljama bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) bila je ukidanje Službe društvenog knjigovodstva, odgovorne za jedinstvo platnog prometa i društvenu kontrolu, te izveštavanja. Promene u tom delu su uvedene u skladu sa standardima iz visoko razvijenih zemalja, ali ignorišući sva prethodna iskustva lokalne sredine. Treba imati u vidu da je u bivšoj SFRJ Služba društvenog knjigovodstva funkcionisala na sasvim zadovoljavajući način, kao i da je Jugoslavija prema podacima iz 1998. godine spadala u relativno “čiste” zemlje kada je u pitanju pranje novca.³³ Na osnovu uvida u izveštaje i analize sprovođenja sprečavanja pranja novca u Velikoj Britaniji, smatramo da „vlada mora pritisnuti međunarodna tela radi izračunavanja rigorozne analize troškova i koristi (*cos/benefit*), jer postoje i druge ideje u vezi sprovođenja sprečavanja pranja novca i finansiranja

31 Kamatica, www.kamatica.com/m/vest.php?vestid=4220, 7/08/2012.

32 The Telegraph, www.telegraph.co.uk/.../banksandfinance/.../Banks-are-too-big-to-prosecute-says-FSAs-Andrew-Bailey.html, 14.12.2012.

33 John Walker, *Modelling Global Money Laundering Flows*, loc. cit.,10/06/2010.

terorizma, kao što je osnivanje neke međunarodne finansijske institucije na koju bi se preneo suverenitet nacionalnih bankarskih sistema i koja bi po službenoj dužnosti ispitivala poreklo depozita.”³⁴ O potrebi da se uvede stalno regulatorno telo koje bi vršilo međunarodni monitoring banaka govori i slučaj BCCI.

ZAKLJUČAK

Pranje novca je problem međunarodnih dimenzija i jedna je od karakteristika savremenog finansijskog sveta. Kao kriminalna pojava, pranje novca je sve prisutnije i njegov porast je u uzročnoj povezanosti sa razvojem organizovanog kriminaliteta koji nastoji da na taj način legalizuje kriminalom zarađeni novac.

Finansijske institucije mogu igrati izuzetno efikasnu preventivnu ulogu, a njihova saradnja može pomoći u sprečavanju i kažnjavanju takvih kriminalnih aktivnosti od strane pravosudnih organa i policije. Međutim, svedoci smo činjenice da su u nekim bankama mobilisanje depozita i profitabilnost dominantni faktori za prihvatanje sredstava iz neproverenih izvora, pa se mora razmisliti i o drugim idejama u vezi sprovođenja sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

LITERATURA

1. Alldridge Peter, „The Moral Limits of the Crime of Money Laundering“, *Buffalo Criminal Law Review*, 5(1), 2002, pp. 279-319.
2. Barlett L. Brent, „The negative effects of money laundering on economic development“, *Platypus Magazine*, 77, 2002, pp. 18-23.
3. Bejaković Predrag: *Pranje novca*, http://www.ijf.hr/pojmovnik/pranje_novca.htm, 2005, 10/07/2007.
4. Đurić Zvezdan: *Siva ekonomija i korupcija*, Ekonomski fakultet, Priština, 2003.
5. Fijat Ljiljana: *Sprečavanje pranja novca u oblasti bankarstva* (doktorska disertacija), Ekonomski fakultet, Beograd, 2010.
6. Financial Action Task Force: *Public Statement 16. February 2012*, www.fatf-gafi.org, 2012, 15/12/2012.
7. Financial Action Task Force: *The Forty Recommendations of Financial Action Task Force on Money Laundering*, Paris, www.fatf-gafi.org, 1990, 22/11/2010.
8. Financial Action Task Force, *Report on Non-Cooperative Countries and Territories*, Paris, www.fatf-gafi.org, 2000a, 04/03/2009.

34 Ljiljana Fijat, 2010, *Sprečavanje pranja novca u oblasti bankarstva* (doktorska disertacija), Ekonomski fakultet, Beograd, str. 192.

Fijat, L.J., *Problematika pranja novca – odgovornost finansijskih institucija*, MP 2, 2013, (str. 185–204)

9. Financial Action Task Force, *Report on Money Laundering Typologies for 1999-2000*, Paris, www.fatf-gafi.org, 2000b,06/05/2010.
10. Financial Action Task Force, *Finansiranje terorizma*, radni prevod za potrebe obuke, dostupno na www.apml.org.rs, str. 7, 25/02/2011.
11. Gilmore C. William, *Prljavi novac, Razvoj međunarodnih mera za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma*, PLUS, Beograd, 2008.
12. International Monetary Fund, *Informal Funds Transfer Systems An Analysis of the Informal Hawala System*, Washington, 2003.
13. Masciandaro Donato, Takats Elod, Unger Brigitte, *Black Finance. The Economics of Money Laundering*, Edward Elgar Publishing Limited, UK&USA, 2007.
14. Masciandaro Donato, *Global Financial Crime, Terrorism, Money Laundering and Offshore Centres*, Ashgate Pub Ltd, Burlington, VT, USA:ISPI, 2004.
15. Međunarodni centar za novinare (ICFJ) i Rumunski centar za istraživačko novinarstvo (CRJI) (*International Press Centre and Romanian Centre for Press research CRJI*) „Follow the money, A Digital Guide for Tracking Corruption“, Mediacentar online, 23/04/2009.
16. Popov Đorđe, „Neke karakteristike ofšor poslovanja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, Novi Sad, 1/2011, scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0550-2179/.../0550-21791101039P.pdf, 1997, 2011 21/03/2013.
17. Quirk J. Peter, „Money Laundering, Muddying the Macroeconomy“, *Finance&Development*, 34(1), 7-9.
18. Santangelo Betty, Jacobs, Margaret, „New Patriot Act Deadlines Approach for Broker-Dealers: Customer Identification Programs to Be Implemented by October 1, 2003“, *The Journal of Investment Compliance*, 4(2), 2003, pp. 45-53.
19. Walker John, *Modelling Global Money Laundering Flows*, <http://www.ozemail.com>, 1998,10/06/2010.

INTERNET IZVORI

1. Kamatica, www.kamatica.com/m/vest.php?vestid=4220, 7/08/2012.
2. Sajt www.postdiploma.me/files/1264584188.doc, 15/03/2012.
3. The Telegraph, www.telegraph.co.uk/.../banksandfinance/.../Banks-are-too-big-to-prosecute-says-FSAs-Andrew-Bailey.html, 14.12.2012.

Dr. Ljiljana FIJAT

MONEY LAUNDERING PROBLEM – RESPONSIBILITY OF FINANCIAL INSTITUTIONS

ABSTRACT

The subject of this article is a specific problem in banking management - money laundering and financial institutions' responsibility. Namely, at the beginning of the century, we were witnesses of global increase in money laundering. A lot of money earned by money laundering destroys the basic principles of economic activities. It is also a big threat to the financial institutions' integrity making successful management impossible. Fundamental problems are as follows: "grey economy", offshore countries and their financial institutions, corruption and alternative systems of transferring money. Therefore, their significance is emphasized in this article. All these dealings lead to general misuse of the financial systems. The connection between money laundering and financial terrorism is also considered. Terrorists' needs can be classified to direct expenses connected to specific operations and to bigger organizing expenses for certain terrorist organizations as well as for the infrastructure maintenance in order to support the organization and promote the ideology of the particular terrorist organization. Money laundering can be used for these kinds of terrorist criminal activities. Some examples of misuse of banks, which were condemned for criminal acts, are also presented.

Key words: money laundering, financial institutions, grey economy, offshore, corruption, hawala, terrorism, banks, usability, sanctions, control.